

בס"ד, שבט תשפ"א

דבר תורה לפרשת בשלח – הרב ד"ר יהודה אלטשולר

שירת הים – מבנה ומשמעות

אֲשִׁירָה לַה' כִּי גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיָם.
עֲזִי וְזַמְרַת יְהוָה יְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלֵי וְאֶנּוּהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וְאֶרְמְמֶנּוּהוּ.

ה' איש מלחמה ה' שמו.

מִרְקַבֶּת פָּרְעָה וְחִילוֹ יְרָה בָּיָם וּמִבַּחַר שְׁלִשְׁיֹו טָבְעוּ בָּיָם סוּף.
תְּהַמַּת יְכַסְּמוּ יָרְדוּ בְּמִצּוֹלֹת כְּמוֹ אֶבֶן.

יְמִינֶךָ ה' נֹאדְרֵי בְּכַח יְמִינֶךָ ה' תִּרְעַץ אוֹיְבֵי.

וּבְרַב גְּאוּנֶךָ תִּהְרַס קִמְיֶךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנֶךָ יֶאֱכְלֵמוּ כֶּקֶשׁ.
וּבְרוּחַ אַפְיֶךָ נִעְרְמוּ מִיָּם נִצְבּוּ כְּמוֹ נֶד נְזִלִים קָפְאוּ תְהַמַּת בְּלֵב יָם.
אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אֲשִׁיג אֲחַלֵּק שְׁלָל תִּמְלָאמוּ נִפְשֵׁי אַרְיֶק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדַי.
נִשְׁפָּת בְּרוּחֶךָ כֶּסֶם יָם צָלְלוּ כַּעוֹפְרֹת בְּמֵיִם אֲדִירִים.

מִי כִמְכָה בְּאֵלֶם ה' מִי כִמְכָה נֹאדְרֵי בְּקֹדֶשׁ נוֹרָא תְהַלֵּת עֲשֵׂה פְלֵא.

נְטִיית יְמִינֶךָ תִּבְלַעְמוּ אֶרֶץ.
נְחִית בְּחִסְדֶּךָ עִם זֹו גְּאֵלִית נְהַלֵּת בְּעֶזְרֶךָ אֵל נוֹה קְדוֹשְׁךָ.
שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחֲזֵי יֹשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים.
אֲז נִבְהָלוּ אֱלֹפֵי אֲדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחַזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כֹל יֹשְׁבֵי כְנָעַן.
תִּפְּלַעְלֵיָהֶם אֵימַתָּה וּפְחַד בְּגִדְלֵי זְרוּעֶךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן.

עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֹו קִנִּית.

תִּבְאָמוּ וְתִטְעֵמוּ בְּהַר נְחֻלְתֶּךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתֶּךָ פְּעֻלַּת ה' מִקְדָּשׁ אֲדִנִּי כּוֹנֵנוּ יְדִיָּה.

ה' יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד.

את שירת הים כולנו מכירים ואומרים אותה כבדרך קבע מידי יום. ודרכה של קביעות שהיא מטשטשת את הכוונה בכלל ואת עוצמת השירה בלבד. אמנם העיר המשנה ברורה¹ שיש להקפיד על אמירתה "בשמחה וידמה בדעתו כאלו באותו היום עבר בים והאומר בשמחה מוחלין לו עונותיו", אך ככל הנראה אין די בכך. מבנה השירה 'אריח על גבי לבנה' ממקד את תשומת הלב באופן הכתיבה של השירה ומדגיש את היותה שירה כמו גם השימוש במילים היחודיות כגון ארממנהו, אימתה, תביאמו

¹ או"ח נא, ס"ק יז.

ותטעמו! ועוד. אך אם נשאל אדם מה תוכנה של השירה התשובה תהיה - קריעת ים סוף. תשובה זו ודאי נכונה אך אני מבקש להציע כאן דרך שאותה למדתי מאח שלי, להבנה נוספת ומשמעותית שלה.²

ניתן לזהות בשירה מעין פזמון שאותו ציינתי בהדגשה. מאפייני הפזמון הם: כפילות הביטויים ואזכור שם ה'. (במסורת הקריאה אותה קיבלתי מאבי, אלו הם הפסוקים בהם ישנה נגינה מיוחדת לטעמים). מטרת הפזמון היא הדגשה וכמובן גם חלוקה של השירה לבתים.

הבית הראשון בהצעה זו הוא הפתיח בו ניגש המשורר ומצביע שהסיבה לשירה היא הישועה שמעוררת את רצונו להנאות ולרומם את הקב"ה

הבית השני פותח בפזמון: ה' איש מלחמה, והוא אכן מתאר את המלחמה. מתואר כאן האירוע עצמו באופן מאד יבשה ומעט טכנית. הקב"ה עצמו לא מופיע כאן אלא באופן נסתר 'ירה בים', ולעיתים אפילו בלשון סבילה – 'טבעו'.

הבית השלישי חוזר על תיאור המלחמה באופן מפורט שגם חוזר על הפרטים שהוזכרו בבית השני, אך כאן הקב"ה כבר מופיע באופן פעיל ובגוף שני - 'גאונך, תהרוס, חרונוך ועוד ביטויים רבים. הארוע שתואר קודם בלשון יבשה בידי מי שכביכול מתבונן מן הצד, מתואר עתה כנס מרשים שיזו של הקב"ה מובילה אותו בעוצמה אדירה, פועלת בטבע ופוגעת במצרים.

לאחר שלשה בתים המשורר נמצא במצב נפשי כזה המאפשר לו לחוות דעה אמונית ולטעום מרוח הקודש ולהתחיל להשוות בין הקב"ה לאלים האחרים – אלי העמים. מי כמכה באלים ה'?! עם ישראל בבית זה מסוגל כבר לראות לא רק את האירועים שמתרחשים מול עיניו בתוך הים אלא גם התבוננות למרחב הגיאוגרפי פיזי והמטא-פיזי. יש כאן מעין גאו-אסטרטגיה רוחנית. עם ישראל יודע לראות את עצמו הולך במדבר ואת העמים האחרים נרתעים בבהלה (נחית בחסדך עם זו גאלת, שמעו עמים ירגזון...) ובפזמון כבר ידע להבחין ולהבדיל בין הקב"ה לבין אלי העמים האחרים. פרספקטיבה רחבה מעין זו, איננה דבר של מה בכך, ודרוש מבט רחב ועמוק כדי לתאר זאת.

הבית החמישי כבר מצעיד אותנו לעבר העתיד הרחוק ויש בו מעין נבואה המתארת את חזון הכניסה לארץ ישראל שבליבה מקדש. 'עד יעבור עמך ה' לא רק את הים הקונקרטי שאיתו מתמודד העם בהווה אלא את כל האתגרים שהעם עוד יעבור בעתיד עד שיחוש נטוע ב'הר נחלתך'.

בשלב זה יכולה השירה להביע את החזון האולטימטיבי שלשמו לא רק יצא העם ממצרים אלא שבשלו ולמענו יעבור עם ישראל ואיתו האנושות כולה מסע בן אלפי שנים – ה' ימלוך לעולם ועד!'

² גם בפירוש דעת מקרא הוא מתייחס לפזמון אך באופן שונה.

בשלב זה יש להעיר שלכאורה שירת הסיום צריכה אף היא לענות על 'תנאי' הפזמון ולהביע את עצמה בכפילות? לעזרתו נדרשו מסדרי התפילות שיצרו כפילות בפסוק האחרון ומנהגו הוא לחזור על ההצהרה - "ה' ימלוך לעולם ועד" פעמיים³, כמעין קביעה ואמירה מוחלטת.⁴

בהצעה זו הפזמון מנחה אותנו מבית אחד לשני, וככל שהשירה מתקדמת היא לוקחת את ארועי ההווה ומוצאת בהם לא רק את ידו של הקב"ה המובילה את ארועי ההווה בדרך נס, אלא מרחיבה ומעמיקה את נקודת המבט של המשתתפים בשירה למרחבים של אמונה בהם הקב"ה מנצח את אויביו, ולמרחבי העתיד הקרוב בו העם יכנס לארץ לאחר שיצלח את המדבר, ואף כלפי העתיד הרחוק בו מלכותו של ה' תיכון בעולם באופן גלוי כאשר עם ישראל נטוע באדמתו.

---

³ כפילות הפסוק נומקה בב"י סימן נא בכך שזו חתימה של השירה. אך היה מי שטען שאין לחזור על הפסוק כדי לא לחרוג ממספר האזכרות. ראה ע"כ בהערה הבאה.

⁴ יתר הפסוקים שאנו מזכירים בתפילה נועדו להשלים את מניין האזכרות ל 18. ראה ב"י שם: "מה שנהגו לסיים פסוקי דזמרה בשירת הים לפי שיש ע"ב אותיות של קדושה י"ח פעמים שם בן ארבעה אותיות לבד משם מקדש ה' שהוא בא"ד שעולים ע"ב אותיות כנגד ע"ב שמות אבל לא תמצאם בגוף השירה אבל הם בכל הפסוקים שלמעלה מן ויהי באשמורת הבקר ולפי שאין אנו נוהגים להתחיל רק מן התשועה נהגו לומר אחר תשלום השירה כי לה' המלוכה וכו' להשלים אותם השמות החסרים ואח"כ והיה ה' למלך רצה לומר כי לעתיד לבא יבאו כל השמות הקדושים לאחד ויהיה ה' אחד ושמו אחד."